
8011 Rampen en oorlogen

1717

Op kerstavond 1717 (300 jaar geleden) werd het noordelijk kustgebied getroffen door de grootste natuurramp die Nederland in de afgelopen vier eeuwen heeft gekend. Grote delen van Groningen, (tot aan en rond de stad) maar ook van Friesland, midden en zuidwest-Nederland, Noord-Duitsland en Denemarken overstromden, nadat de dijken onder het stormgeweld waren bezweken.

De Kerstvloed eiste in totaal in de provincie Groningen en Ost Friesland Dtsl. 12082 mensen levens. Tienduizenden stuks vee verdronken en ook de materiële schade was enorm.

De Kerstvloed was niet zozeer een gevolg van een zware storm en zwakke dijken, maar ook de weersomstandigheden waren uitzonderlijk.

Een zuid-zuidwesterstorm hield dagen lang aan tot de wind in die Kerstnacht met een orkaankracht naar het west-noordwesten draaide.

Dijken begaven het. Ondermeer de Oude Dijk bij Pieterburen werd voor een groot deel weggeslagen.

Wierhuizen in Noord-Groningen is nu een gehucht, maar het was ooit een groot dorp. Dit dorp kreeg de volle laag van de Kerstvloed over zich heen. Wierhuizen werd nooit meer wat het was en kwam de klap nooit weer te boven. De kerk was zo beschadigd dat hij werd afgebroken. De begraafplaats die om de kerk had gelegen is nog in gebruik

Net als Wierhuizen werden ook andere Groningse dorpen, die direct aan de dijk lagen weggevaagd.

Bijvoorbeeld Mariaburen, nu Westernieland genoemd. Van dit dorp werden van de 50 huizen er 35 verwoest en 11 onbewoonbaar, zodat het dorp nog maar vier huizen en de kerk telde.

Westernieland werd vervolgens herbouwd aan de oostzijde van de kerk, die sindsdien aan de rand van het dorp staat. Door de nieuwe dijk bleef het dorp gespaard voor nieuwe overstromingen. Van de oude dijk resteert alleen een klein stukje ten oosten van Hiddingezijl.

Tussen Den Andel en Westernieland.

In de zomer van 2017 waren de ramen in de kerk van Westernieland donker gemaakt tot de hoogte van het waterpeil. Hiermee werd aangegeven hoe hoog het water 300 jaar geleden rond de kerk stond. Een beklemmend gevoel.

8011 Rampen en oorlogen

Juist doordat de vloed zo onverwacht opkwam in de nacht, overrompelde hij veel mensen. Alleen al in Hunsingo, zijn 1942 mensen verdronken, 731 huizen weg of zwaar beschadigd, 1804 paarden verongelukt, 6545 gehoornde dieren, 801 varkens en 13733 schapen verdronken.

Aan HUYSEN. Seevenhonderd een-en-dertig, soo geheel weg als beschaadigt.
MENSCHEN. Duusend Neegenhonderd twee-en-veertig, verdronken.
HOORNDE-BEESTEN. See duusend Vijfhonderd vijf-en-veertig, versmoort.
PAARDEN. Duusend Agthonderd en vier, verongelukt.
VERKENS. Agthonderd en een, verdronken.
SCHAAPEN. Dertienduusend Seevenhonderd drie-en-dertig, versmoort.

Ook aan Baflo, Rasquert, Den Andel, Saaxumhuizen en Tinallinge ging de stormvloed niet voorbij: zie

Register van weggespoelde en beschaadigde Huusen, Verdronkene Menschen, versmoorde Hoornde-beesten, Paarden, Verkens en Schaapen.

Saaxumhuusen;	Vijftien Huusen. Dertig Menschen. Hondert neegen-en-veertig Hoornde-beesten. Seeven-en-dertig Paarden. Viertien Verkens. Tweehonderd neegen-en-twintig Schaapen.
Andel.	Vijftien Huusen. Drie-en-veertig Menschen. Ses-en-tag-tentig Hoornde-beesten. Twee-en-dertig Paarden. Sestien Verkens. Seevenhonderd vijftien Schaapen.
Bafloo.	Vijf Huusen. Een-en-twintig Menschen. Seeven-en-see-ventig Hoornde-beesten. Twalf Paarden. Vijftien Verkens. Drie-en-seeventig Schaapen.
Rasquert.	Neegen Huusen. Seeven-en-twintig Menschen. Hondert vijf-en-veertig Hoornde-beesten. Vier-en-dertig Paarden. Ses-en-twintig Verkens. Tweehonderd een-en-seeftig Schaapen.
Tinallinge.	Vier Huusen. Twalf Menschen. Vier-en-tagtentig Hoornde-beesten. Neegen-en-twintig Paarden. Viertien Verkens. Hondert twee-en-vijftig Schaapen.

Er zijn ook verslagen overgebleven over mensen die, op welke manier ook, hebben overleefd.

Zoals Abel Jakobs uit Pieterburen die met vrouw (hun 5 kinderen zijn dan al verdronken) knecht en meid, van het stuk dak waarop ze dreven is gevallen en verdronken. Ook de meid verdronk. De vrouw en de knecht dreven tot Baflo, waar ze gered werden.

Pieter Dreuws met vrouw, schoonmoeder, knecht en meid dreven ook op een dak van Pieterburen tot bij de borg van juff. Van Diest (Saaxumborg) te Baflo, toen het dak uiteen brak. De man kon zich redden op het overgebleven stuk dak. De anderen vielen in het water, maar zijn vrouw kon er weer opklimmen. De knecht wilde zich aan haar rok omhoogtrekken, maar trok haar daarbij weer naar beneden waardoor ze allebei verdronken. Dreuws dreef verder tot aan het Trekdiep. Tot ook zijn stuk dak te klein werd en hij op een stuk hout verder

8011 Rampen en oorlogen

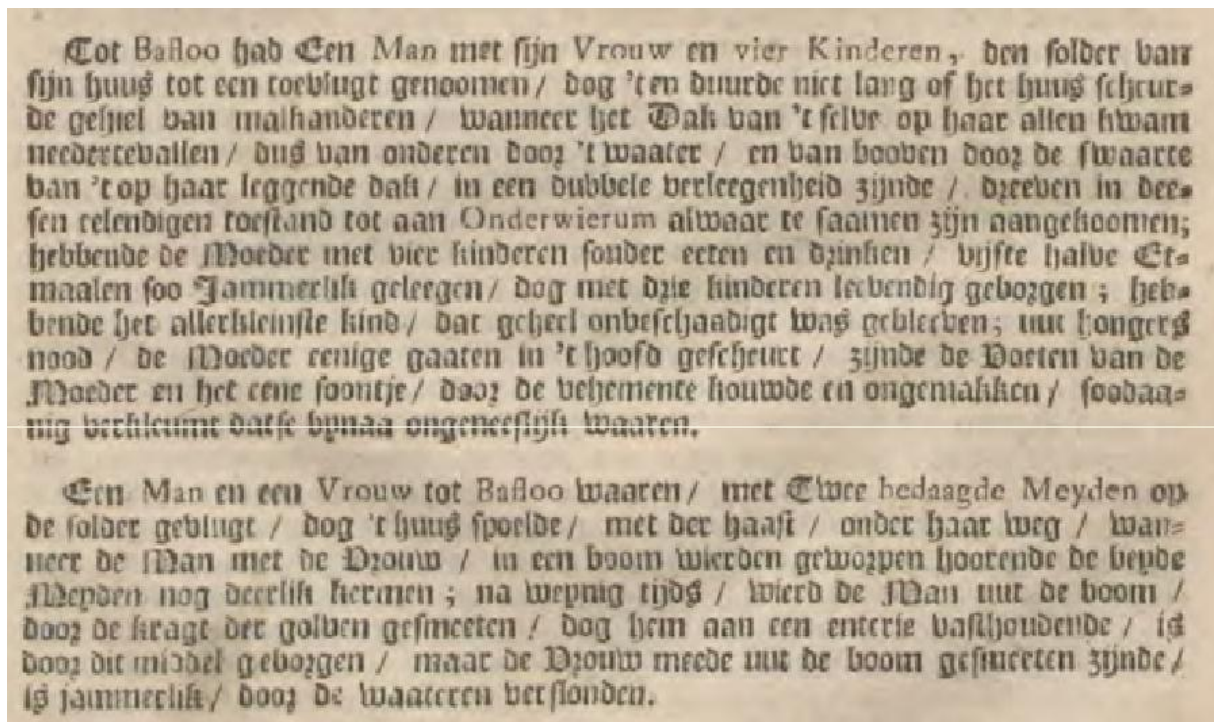
dreef tot hij tegen een schutpaal aan dreef waar hij zich aan vast greep, maar met paal en al werden ze weer omgegooid en dreven verder tot hij zich op een nieuw op stuk drijfhout in veiligheid kon brengen.

Ijsbrant Pieters en zijn vrouw dreven op een stuk van hun huis van Westernieland tot aan Rasquert, waar ze tegen een boom dreven. De man klom in de boom, maar zijn vrouw was te verkleumd om er ook in te klimmen en de man was niet sterk genoeg om haar er ook in te helpen. Omdat de man het erg koud kreeg bedacht hij iets om warm te blijven, nl. dat hij zonder ophouden zijn leerzen aan en uit trok De vrouw verdronk, de man is door 't volk van mr. Martens plaats uit de boom geholpen.

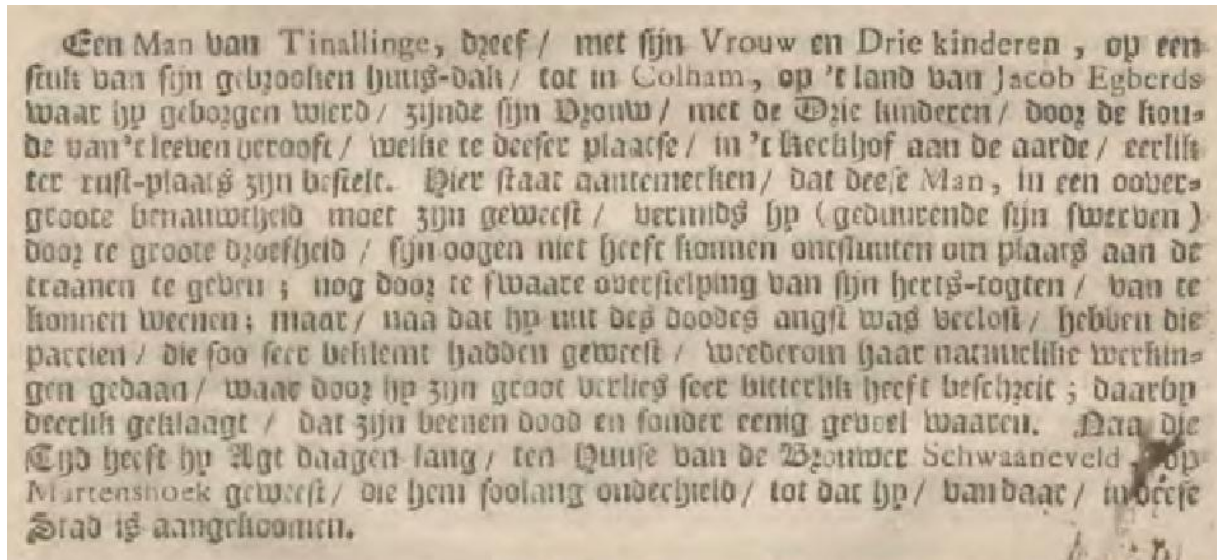
Cornelis Derks is met vrouw en 5 kinderen op een mesthoop van Westernieland naar nabij Baflo gedreven, tot de singel van Here Cornelis. Zijn oudste dochter en hij zijn daar gered. Zijn vrouw en 4 kinderen verdronken.

Op kerstdag is een man met zijn dochter die al overleden was, op een stuk van het huis, van Saaxumhuizen naar Harkstede gedreven waar ze geborgen zijn.

Here Dreuws en zijn vrouw met 4 kinderen zijn zaterdag op het dak van hun huis van Saaxumhuizen tot aan een watermolentje onder Thesinge gedreven, waar ze opklommen. Ze hebben daar drie etmalen doorgebracht waarna ze door een boer (die hen al had horen roepen maar er door de harde storm niet kon komen) er zijn weggehaald. Twee kinderen waren door de kou al gestorven.

Een man en vrouw uit Baflo met twee oude meiden werden van de zolder van hun huis gespoeld. De meiden verdronken. De man en vrouw konden in een boom klimmen, maar door de kracht van de golven werden ze uit de boom gesmeten. De man wist zich te redden, de vrouw verdronk jammerlijk.

8011 Rampen en oorlogen

Een man uit Tinallinge dreef met vrouw en 3 kinderen op een stuk dak tot in Colham, waar hij werd gered. Zijn vrouw en de kinderen waren overleden en zijn in Colham op 't kerkhof begraven. Omdat hij geen gevoel meer in zijn benen had heeft de brouwer Schwaaneveld hem in huis opgenomen en onderhouden tot hij naar de stad kon.

Thomas van Seeratt (1676-1736) was commies-provinciaal en vanaf 1721 rentmeester van de provinciegoederen in de provincie Groningen.

Hij is van grote betekenis geweest voor de waterstaatsorganisatie in de provincie.

Thomas van Seeratt werd geboren in Hakarp, een dorp in de omgeving van Huskvarna, in Zweden. Hij heette oorspronkelijk Thomas van Rappholt.

Als Van Seeratt, na 20 jaar kapitein op de grote vaart te zijn geweest, in 1716 wordt aangesteld om het dijkbeheer op zich te nemen, constateert hij dat de zeedijk er bedroevend bij ligt:

“Het zijn in het algemeen zeer slechte en eelendige dijken en merendeels alleen maar aarden wallen, aan beide zijden steil en boven spits als een houten paard. Het meeste Paalwerk is te laag en onbekwaam om de slechte aarden dijk te kunnen dragen of te beschermen tegen de bruisende zeebaren”.

Men vindt dat hij overdrijft, maar helaas krijgt hij maar al te zeer gelijk.

8011 Rampen en oorlogen

Om 1 uur 's middags op 25 december was al het land nog droog maar om 4 uur was er vanaf de stadswallen niets als water te zien. Om 5 uur vergaderden de Gedeputeerde Staten in De Roemer (een wijnhuis) aan de markt, waar Van Seeratt ook bijgeroepen werd.

Er werd 25 december besloten om eerst alle mensen en dieren te bergen en Van Seeratt kreeg de bevoegdheid om alle schepen klaar te laten maken om 's morgens uit te zeilen om mensen en dieren te redden.

Als het op 26 december redelijk weer is en de wind uit het westen waait wil men uitzeilen, maar men kon niet onder de bogen door. Daarop liet Van Seeratt de toeschouwers en soldaten aan boord gaan, zodat de schepen dieper kwamen te liggen en uit konden varen. Om 11 uur waren al 40 schepen uitgezeild en 's middags om 4 uur waren er al 80 uitgevaren en waren er 30 schepen terug met mensen, dieren en mobile goederen.

De eerste dag -26 december – ging het niet zo goed met het reddingswerk, doordat er ook veel "canaille-boeven" aan boord gingen die de mensen beroofden. Hierop kwam het bevel, dat de schippers toestemming moesten hebben om te varen met de opdracht waarheen. En mochten er geen eigenaren bij het geborgen vee zijn, dan moest het goed worden geregistreerd hoeveel en wat waarvandaan kwam. Ook werd het proviand dat werd meegenomen genoteerd en waarheen het werd gebracht.

Daarna ging het een stuk beter.

Doordat er zoveel mensen en dieren vanuit de provincie in de stad kwamen werden alle provinciale woningen daarmee opgevuld, zoals Stadhoudersstallen, Piceursstal en -plaatsen, Academieplein, scholen en academie, kerkhof en op andere open plaatsen werden daken gemaakt, waar de beesten onder gezet konden worden. De mensen in de huizen kregen dagelijks brood, kaas, bier, vlees en stro om in te liggen en turf om vuur te maken.

Met alle schepen die de provincie in gingen werd brood, bier, kaas, water en zout meegestuurd om de mensen van leeftocht te voorzien.

Omdat er over de 3000 beesten in de stad waren, was er veel te weinig hooi, zodat op 29 december 's morgens over de 20 schepen uitgestuurd werden om hooi te halen. Alles moest genoteerd worden, hoeveel en waar.

Alle zolders en stadhoudersstallen werden vol hooi en stro gezet.

Verder dacht men vooral ook praktisch. De mensen die weinig dieren hadden hoefden maar weinig voor hooi en stro te betalen. Zij die wel in staat waren tot betalen moesten 12 gulden betalen voor een stadsvoer hooi.

Zout en vlees hoefde niet naar de provincie gebracht worden, omdat het water zout was en men de dode beesten kon eten. De schepen hadden de eerste dagen ook opdracht om dode en vette dieren mee te nemen, opdat die ook als lijftocht konden dienen.

Ook werden er kleren ingezameld voor de getroffenenen.

Van Seeratt noteert: Van 25 december tot 3 januari 1718 was ik 's avonds meestal om 10 à 11 uur thuis en 's morgens om 6 uur begonnen we weer.

Toen het weer rustiger werd begon het te vriezen. Toen kon over het ijs iedereen geholpen worden, zodat er nergens gebrek was.

Op 4 januari 1718 kreeg hij order om de dijken te inspecteren.

8011 Rampen en oorlogen

Wijbrandus van Elselo, predikant van Bellingeweer en Ranum schrijft in het DTboek:

En konden het op het verloop des vierendeel jaers voor deese tijt tot Ranum niet celebreeren, alsoo op den 25 decemb. sijnde Kers morgen, tuschen 3 en 4 uijren door een geweldige storm wint uijt den Noordwesten, welke des daeghs te vooren uijt den zuijdwesten alsoo geweldigh was geweest, alle dijken wel 3 a 4 ja 5 voeten hooch het zeewater ooverstroomde, waerdoor de geheele Provincie jammerlijke wierde bedeckt met zoute wateren, en een zee geleek, een groot getal menschen en beesten verdroncken, en veele huijsen wegh spoelden, etc., alsoo dat voor den 6 feb. 1718, niet dan over ijs tot Ranum konde koomen prediken, als wanneer het zee water noch in't lant was.

Direct in januari 1718 werd begonnen met het herstel en de verbetering van de Groninger dijken (de tegenwoordige Middendijk). Van Seeratt ontwierp zwaardere dijkprofielen, maar voor de uitvoering van het werk was men afhankelijk van de bereidheid en de draagkracht van de dijkplichtigen.

De afgevaardigden van de Ommelanden wilden de kosten ten laste van de centrale provinciekas brengen, maar de stad Groningen verzette zich daartegen. In deze kwestie werd door de Staten van Friesland bemiddeld.

Besloten werd ook dat ook de bewoners van landstreken die niet aan de zee grensden moesten meehelpen bij het herstel en de versterking van de dijken. Hiertegen ontstond echter verzet (in o.a. het Westerkwartier) dat culmineerde in de Boerenopstand van 1718 waarbij duizenden boeren en burgers op 4 oktober 1718 het Huis te Aduard van jonker Evert Joost Lewe aanvielen.

Soldaten wisten de opstandelingen uiteen te jagen met enkele doden tot gevolg. De leiders van de opstand werden terechtgesteld.

Van Seeratt slaagde er evenwel niet in het gehele dijkwezen onder centraal provinciaal gezag te brengen. Zijn ervaringen legde hij neer in een ‘Journael en Dyckagie’

Na de Kerstvloed van 1717 kreeg Von Seeratt opdracht om profielen te maken voor de reparatie van de zwaarst beschadigde dijken. Dat hij uiteindelijk toch zijn zin wist door te drukken en dat de dijken verbreed werden, geldt als lichtpunt in vrijwel alle verhalen over de Kerstvloed en zijn nasleep.

Het herstel van de dijken zou nog jaren duren, maar leidde wel tot een revolutie in de kustverdediging.

In 1721 benoemde het provinciebestuur hem tot rentmeester, een functie die anders vast niet voor hem weggelegd zou zijn.

Gegevens ontleend aan:
Journaal van Thomas Seeratt.
Historisch verhaal van de Watersvloed van 1717.
DT boek Ranum en Bellingeweer.

L. B. Datema-Brugma, oktober 2017.